

ติสฺสโร สิกฺขา ปริปัญฺณากาเรณ มนุสฺสตตฺตสฺส วฑฺฒนาปนาย สํวตฺตนิกา โหติ

พระเทพวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.

อธิการบดี มจร

๑. สິลํ

๑.๑ อตฺตจิตฺตสนฺตนาเน สึลสฺส อุปฺปาทหนตฺถาย วิธิ

เอกทา หิ สึลํ สมากานวเสน ปุคฺคลชฺฌาเสเย อุปฺปนฺนํ โหติ, อโย วุจฺจติ สมากานวริตฺติ ๗ เอกทา อตฺตโน จิตฺตํ สมากาปณฺหิตฺวา โลกโทสโมหานํ วเส จิตฺตํ นินฺวาเรตฺวา ทุจฺจริตฺโต ปฏฺวิวิทฺโต, อโย วุจฺจติ สมากตฺตวริตฺติ ๗

อถาปรํ หิ สึลํ จตฺตปาริสฺสุทฺทสึลานฺนสาเรณ เหวํ อุปฺปนฺนํ;

(๑) โย สทฺธาสมฺปนฺนสฺส นินฺวาริตฺโต ปฏฺวิวิทฺตสฺส อญฺญญาตํ อญฺญปฏฺวิปนฺนสฺส สิกฺขาปเทสฺส สุตฺตสฺส ภิกฺขุสฺส อุปฺปนฺนํ สึลํ, อิทํ ปาฏฺวิโมกฺขสํวรสิลํ ๗

(๒) โย สตฺสสฺส อิทฺทริยสํวตฺตสฺส อิกฺกฺขานิกฺกฺขารมฺมณวเส ปตฺนโต จิตฺตํ นินฺวาเรตฺตสฺส ภิกฺขุสฺส อุปฺปนฺนํ สึลํ, อิทํ อิทฺทริยสํวรสิลํ ๗

(๓) โย วิริยารมฺภสฺส สมากาชีวิทํ กปฺเปตฺตสฺส อนฺเนสนาย มิจฺฉาชีเวณ ปฏฺวิวิทฺหนตฺตสฺส ภิกฺขุสฺส อุปฺปนฺนํ สึลํ, อิทํ อาชีวปาริสฺสุทฺทสิลํ ๗

(๔) โย ปญฺญวโต อภินฺหํ จตฺตปจฺจปริโมเค ปจฺจเวกฺขณฺหนตฺตสฺส ภิกฺขุสฺส อุปฺปนฺนํ สึลํ, อิทํ ปจฺจยสนฺนินฺสฺสิตฺตสิลํ ๗

๑.๒ สึลํ สมากิสฺส อุปฺปาทาย สํวตฺตนิกํ

สึลํ มคฺคผลํ นิพฺพานํ วา สมากาปฺนฺตํ น มคฺคกฺกตฺตมฺปิ โหติ, ติสฺสิขานฺนสาเรณ ปน อตฺตภาวนาย ปจฺจมํ โหติ, สมากิสฺส อุปฺปาทหนตฺถาย สํวตฺตนิกํ ๗ กถํ ๗ โย ปุคฺคโล สญฺจิจฺจ ปาปโต ปฏฺวิวิทฺโต โหติ, ตสฺส เหวํ สึลวโต สึลสมฺปนฺนสฺส จิตฺตํ ปริสฺสุทฺธํ โหติ นินฺรเปกฺขํ, ตํ สมากิชฺยติ, สฺสฺเชน เอกการมฺมณฺเณ อุปฺนินฺสึทฺทสฺส ฐานภฺภูตํ ๗

๒. สมากิชฺย

๒.๑ สมาธิสูตร กาวหาวิธิ

๒.๑.๑ ทิวส์ ทิวส์ ชีวิกปฺปนเน สมาธิสูตร กาวหาวิธิ

โย หิ โกจิ ปุคฺคโล อตฺตโน สุจฺริตํ กมฺมํ อนุสฺสเรติ, ตสฺส ปาโมชฺชํ อุปฺปชฺชติ, ปมฺภิตตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมภฺติ, ปสฺสทุชฺชกาโย สุขํ เวเทติ, อถาวเสน สมาธิ) สุชินโน จิตฺตํ สมาธิยติ ฯ

โย โกจิ ปุคฺคโล ยงฺกิญฺจิ ปณฺหํ จินฺเตนฺโต น จิรฺสเสว ตํ ปฏฺวิวิชฺฌติ วา, อิมฺสฺมี วา โลเก ปากฺกการณานิ วิปสฺสติ, อตฺถปฏฺฐิสฺสเวทึ ฌมฺมปฏฺฐิสฺสเวทึ, อถาปรี ตสฺส ปาโมชฺชํ อุปฺปชฺชติ, ปมฺภิตตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมภฺติ, ปสฺสทุชฺชกาโย สุขํ เวเทติ, อถาวสาเน สุชินโน จิตฺตํ สมาธิยติ ฯ

๒.๑.๒ อิทธิปาทวเสน สมาธิสูตร กาวหาวิธิ

ปฐฺโหม วิธิ: สทฺธาวเสน กุสฺลฌมฺมฉนฺทํ อุปฺปาเทยฺย, อุปฺปนฺนสทฺธสฺส ฉนฺโท อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนกตฺตुकมฺยตาฉนฺทสฺส จิตฺตํ กรณฺเยสุ สฺปติภูจฺจิตํ, อถ สาตฺถจกิริยา อุปฺปชฺชติ, กรณฺเยสุ สมฺปาทีเตสุ อนุกฺกเมเน ปาโมชฺชํ อุปฺปชฺชติ, ปีติ, ปสฺสทุชฺ, สุขํ, สุขํ โน จิตฺตํ สมาธิยติ, สมาหิตจิตฺตสฺส ปุคฺคลสฺส กมฺมํ กโรนฺตสฺส นิปฺพตฺติ อุปฺปชฺชติ, เตน ปาโมชฺชํ, เตน ปีติ, เตน ปสฺสทุชฺ, เตน สุขํ, เตน สมาธิ, เหว อวฺวภูทวเสน อุปฺปนฺนํ ฯ อยํ ฉนฺทสมฺมาธิ, ตสฺมิญฺจ สมเย อุปฺปนฺนํ ปธานสงฺขตํ “ปธานสงฺขารนฺติ วุจฺจติ, สรฺูปโต ฉนฺทสมฺมาธิปธานสงฺขารนฺติ วุจฺจติ ฯ

ทฺุติโย วิธิ: สทฺธาวเสน วิริยํ อุปฺปาเทยฺย, อุปฺปนฺนสทฺธสฺส กตฺตुकมฺยตาวิริยํ อุปฺปชฺชติ, อารพฺภวิริยสฺส อนุปฺทินฺนพลสทิสฺสส กมฺมํ กโรนฺตสฺส จิตฺตํ สฺปติภูจฺจิตํ โหติ ปตฺถิตาเปกฺขํ, เหว สมาธิ อุปฺปชฺชติ, อยํ วิริยสมฺมาธิ, ตสฺมิญฺจ สมเย อุปฺปนฺนํ ปธานสงฺขตํ “ปธานสงฺขารนฺติ วุจฺจติ, สรฺูปโต วิริยสมฺมาธิปธานสงฺขารนฺติ วุจฺจติ ฯ

ตติโย วิธิ: สทฺธาวเสน จิตฺตํ อุปฺปาเทยฺย, อุปฺปนฺนสทฺธสฺส ตตฺถ ตตฺถ อุปฺนิพนฺธิตจิตฺตํ อุปฺปชฺชติ, โส สมนฺตภูทวเน อญฺญานิ กรณฺเยานิ น มนสิกโรนฺติ, เหว สมาธิ อุปฺปชฺชติ, กรณฺเยสุ จิตฺตํ อปฺเปติ วุจฺจติ จิตฺตสมฺมาธิติ, ตสฺมิญฺจ สมเย อุปฺปนฺนํ ปธานสงฺขตํ “ปธานสงฺขารนฺติ วุจฺจติ, สรฺูปโต จิตฺตสมฺมาธิปธานสงฺขารนฺติ วุจฺจติ ฯ

จตฺตุถโย วิธิ: สทฺธาวเสน วิมฺสํ อุปฺปาเทยฺย, อุปฺปนฺนสทฺธสฺส ปุคฺคลสฺส ยงฺกิญฺจิ กมฺมํ กโรนฺตสฺส วิมฺสนํ อุปฺปริกฺขณํ อุปฺปชฺชติ, เหว ตตฺถ ตตฺถ จิตฺตปริจฺฉินทนานุพนฺนสฺส

เหตุภูต ไหติ, จิตต์ น อุทจจํ ปาปุณาติ, อัย วมัสสมาธิ, ตสมิณจ สมเย อุปฺปนฺนํ
ปธานสงขตํ “ปธานสงขารนฺติ วุจจติ, สรูปโต วมัสสมาธิปธานสงขารนฺติ วุจจติ ๕

๒.๑.๓ สติปุเรกษาจาริกวเสน สมာธิสฺส ภาวนาวิธิ

สติปุพฺพวงคฺวเสน สมာธิ อฺปปาทนวิธิ เหวํ ทฏฺฐพฺพํ; โยคินา สติ เจว ปณฺญา จ
ภาเวตพฺพา, เอกทา “สติสมฺปชฺฌณฺนฺติ วุจจติ ๕ กถํ ๕ โยคิ ยงฺกิบฺบจฺจ อารมฺมณํ อฺปปนฺนํ
อฺปปริคฺคณฺหนฺโต ปณฺญาย ตํ ตํ อฺปปริกฺขิตฺวา ยถาภูตํ อารมฺมณํ สณฺณํ วิญฺญาณํ
ปณฺญญจ อฺปปาเทยฺย ๕ ยถาวุตฺตปฺปกาเรน หิ วิธินา สมาธิ น ทพฺพหฺยติ, โส ปน สกพ
เลน ภาวิต ไหติ, เอกกฺขณฺ จ ปณฺญาปโยชนํ อฺปตฺถมฺภตํ, เหวํ ภาวนาวิธิ จตฺ
สติปฏฺฐานานุสาโรติ วุจจติ ๕

๒.๑.๔ ไปราณากาจรียานุสาเรน สมาธิสฺส ภาวนาวิธิ

ไปราณากาจรียเอหิ อัย ปรมฺปฺรา อานํโต, ยถาตํ วิสุทฺธิมคฺเค ปากฺกํ ๕ อนุกฺกเมน
ปญฺจ รงฺคตลา เหวํ อนุปฏิปชฺชิตพฺพา;

ปฐฺมํ: ลากคณฺญาติกุลาทิกา ปลิโพธา ฉินฺนิตพฺพา ๕

ทฺตยํ: กมฺมฏฺฐานาจรียาทิกา กลฺยาณมิตฺตา อฺปสงฺกมิตพฺพา ๕

ตตยํ: จตฺตาทีสํกมฺมฏฺฐานารมฺมณฺสฺส อตฺตโน จรียานุกฺกลํ อณฺญตฺรํ
กมฺมฏฺฐานารมฺมณํ อฺปปริจฺฉินฺนิตพฺพํ ๕

จตฺตถํ: สมาธิภาวนาย สฺปฺปายภูเต วิหาเร วา นิวาสนฏฺฐาเน วา อฺปวสิตพฺพํ ๕

ปณฺจมํ: สมาธิภาวนาวิธิ อนุปฏิปชฺชิตพฺโพ ๕ กถํ ๕ ยถาวุตฺตปฺปกาเรน โยคินา จตฺ
ตาทีสํกมฺมฏฺฐานารมฺมณฺสฺส อณฺญตฺรํ อฺปปริจฺฉินฺนํ กมฺมฏฺฐานารมฺมณํ ปริคฺคเหตุวา ภา
เวตพฺพํ ๕

๒.๒ สมาธิภาวนาย นิตฺสสนํ

พฺพฺพานุสฺสติธมฺมานุสฺสติสงฺฆานุสฺสติวเสน สมาธิภาวนาวิธิ

โยคินา อจฺลสฺทฺเธน พฺพฺพานุสฺสติกมฺมฏฺฐานํ ธมฺมานุสฺสติกมฺมฏฺฐานํ สงฺฆานุสฺ
สติกมฺมฏฺฐานํ วา ภาเวตฺกเมน อาโท ธมฺมานุสฺสติกมฺมฏฺฐานํ อนุกฺกฏฺฐานํ ปรีเยสิตพฺพํ ๕
เอวํ ลทฺเธ นววิธํ พฺพฺพคฺคณํ ฉพฺพิธํ ธมฺมคฺคณํ นววิธํ วา สงฺฆคฺคณํ อนุสฺสรฺตพฺพํ;

“อิตฺติโส ภควา อรหํ สมฺมาสมมพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร
ปฺริสทมฺมสวารถิสฺตถา เทวมนุสฺसानํพุทฺโธ ภควา” วา

“สุวากุขาโต ภควตา ธมฺโม สนฺทวิภูจฺฉิโก อกาลิโก เอหิปสฺสสิโก โอบนยิโก ปจฺจตฺตํ
เวทิตพุโฬ วิญญูหิ” วา

“สุปฏิปนฺโน ภควโต สวากสงฺโฆ อชฺชุปฺปิปนฺโน ภควโต สวากสงฺโฆญายปฏิปนฺโน
ภควโต สวากสงฺโฆ สามึจิปฺปิปนฺโน ภควโต สวากสงฺโฆยทิจตฺตาริ ปฺริสยฺศคานิ อญฺฐุ ปฺริส
ปฺคคฺลา เอสภควโต สวากสงฺโฆอาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิณฺเนยฺโย อญฺชลิกรณฺเณยฺโย อนุตฺตรํ
ปฺญญกฺขเขตฺตํโลกสฺส” วา

อานาปานสติวเสน สมาริภาวนาวิธิ

โยคินา อุกฺกญฺฐํ อานาปานสติกมฺมญฺฐานํ ภาเวตฺถกาเมน สนฺตญฺฐานํ ปฺริเยสฺสิตพุพฺ, อถ
อชฺช กายํ ปณฺธาย นิสึทิตพุพฺ, อาโท สณฺนิกํ ทฺติยํ ตตฺติยํ อสฺสสฺสิตพุพฺ ปสฺสสฺสิตพุพฺ, ตโต
คณฺนาวเสน เหวํ ปฺฏิปชฺชิตพุพฺ;¹

อ-ป	อ-ป	อ-ป	อ-ป	อ-ป	อ-ป	อ-ป	อ-ป	อ-ป	อ-ป
ปฺฐมํ	ทฺติยํ,	ตตฺติยํ	จตฺตํ	ปญฺจมํ					
,ปฺฐมํ	ทฺติยํ	ตตฺติยํ	จตฺตํ	ปญฺจมํ					
ปฺฐมํ,	ทฺติยํ,	ตตฺติยํ	จตฺตํ	ปญฺจมํ	ญฺฐํ				
ปฺฐมํ	ทฺติยํ	ตตฺติยํ	จตฺตํ	ปญฺจมํ	ญฺฐํ				
ปฺฐมํ,	ทฺติยํ,	ตตฺติยํ	จตฺตํ	ปญฺจมํ	ญฺฐํ	สฺตมํ			
ปฺฐมํ	ทฺติยํ	ตตฺติยํ	จตฺตํ	ปญฺจมํ	ญฺฐํ	สฺตมํ			
ปฺฐมํ,	ทฺติยํ,	ตตฺติยํ	จตฺตํ	ปญฺจมํ	ญฺฐํ	สฺตมํ	อญฺฐํ		
ปฺฐมํ	ทฺติยํ	ตตฺติยํ	จตฺตํ	ปญฺจมํ	ญฺฐํ	สฺตมํ	อญฺฐํ		
ปฺฐมํ,	ทฺติยํ,	ตตฺติยํ	จตฺตํ	ปญฺจมํ	ญฺฐํ	สฺตมํ	อญฺฐํ	นวมํ	
ปฺฐมํ	ทฺติยํ	ตตฺติยํ	จตฺตํ	ปญฺจมํ	ญฺฐํ	สฺตมํ	อญฺฐํ	นวมํ	
ปฺฐมํ,	ทฺติยํ,	ตตฺติยํ	จตฺตํ	ปญฺจมํ	ญฺฐํ	สฺตมํ	อญฺฐํ	นวมํ	ทสมํ
ปฺฐมํ	ทฺติยํ	ตตฺติยํ	จตฺตํ	ปญฺจมํ	ญฺฐํ	สฺตมํ	อญฺฐํ	นวมํ	ทสมํ
ปฺฐมํ,	ทฺติยํ,	ตตฺติยํ	จตฺตํ	ปญฺจมํ					

¹“อ” อิตฺติ อสฺสสฺสิตพุพฺ, “ป” อิตฺติ ปสฺสสฺสิตพุพฺ.

ปฐม	ทุติย	ตติย	จตุตถ	ปญจ					
ปฐม, ปฐม	ทุติย, ทุติย	ตติย ตติย	จตุตถ จตุตถ	ปญจ ปญจ	อภิสัม อภิสัม				
ปฐม, ปฐม	ทุติย, ทุติย	ตติย ตติย	จตุตถ จตุตถ	ปญจ ปญจ	อภิสัม อภิสัม	สตุตม สตุตม			
ปฐม, ปฐม	ทุติย, ทุติย	ตติย ตติย	จตุตถ จตุตถ	ปญจ ปญจ	อภิสัม อภิสัม	สตุตม สตุตม	อภิสัม อภิสัม		
ปฐม, ปฐม	ทุติย, ทุติย	ตติย ตติย	จตุตถ จตุตถ	ปญจ ปญจ	อภิสัม อภิสัม	สตุตม สตุตม	อภิสัม อภิสัม	นวม นวม	
ปฐม, ปฐม	ทุติย, ทุติย	ตติย ตติย	จตุตถ จตุตถ	ปญจ ปญจ	อภิสัม อภิสัม	สตุตม สตุตม	อภิสัม อภิสัม	นวม นวม	ทสม ทสม

๒.๓ ปณฺญาวุฑฺฒิยา มคฺคภูตสมาธิ

สมาธิ ปณฺญาวุฑฺฒิยา มคฺคภูโต โหติ ปณฺญาสํวตฺตนิกา; วุตฺตญฺเหตํ “ลทฺธานิสํสาย อตฺตวิยปติภูจฺจิตาย สมาธิภาวนาย สมนฺนาคเตน โยคินา สุเขเนว ปณฺญาภาวนา สมฺปาเทตพฺพา”ติ ฯ ปณฺญาวุฑฺฒิยา จ มคฺคภูตสงฺขาโต สมาธิ อนฺตมโส ทฺวิริณิทสฺสนตฺถวเสน เหวํ ทฺภูจฺจไฟ;

(๑) วินโย สํวตฺตถาย โหติ, สํวโร อวิปฺปฏิสารถฺถาย, อวิปฺปฏิสโร ปามุชฺชตฺถาย, ปามุชฺชํ ปิตฺติยา, ปิตฺติ ปสฺสทฺธิยา, ปสฺสทฺธิ สมาสฺส, สมาธิ ยถาภูตญฺยานทสฺสนตฺถาย ฯ

(๒) นตฺถิ ฉานํ อปณฺญสฺส นตฺถิ ปณฺญา อฉายโต ยสฺส อตฺถิ ฉานญฺจ ปณฺญา จ ส เว นิพฺพานสนฺติเก ฯ

๓. ปณฺญา

๓.๑ ปณฺญาภาวนาย สฺสชฺชนํ

อาโท โยคินา ตฺวิโร ปณฺญาย ปฐฺมมฺจฺจมฺมวคฺโค เหวํ ญฺาตฺไฟ;

(๑) วิปสฺสนาภฺมิ: ขนฺธา อายตฺนานิ ธาตุโย อิบฺทฺริยานิ สจฺจํ ปฏฺิจฺจสมฺมุปฺปาโท จ ฯ

(๒) วิปสฺสนาภฺมฺล: สึลฺวิสฺสุทฺธิ เจว จิตฺตฺวิสฺสุทฺธิ จ ฯ

(๓) วิปัสสนาสรีร์: ทิฏฐิวิสุทฺธิ กงฺขาวิตฺตรณวิสุทฺธิ มคฺคามคฺคญาณทสฺสนวิสุทฺธิ ปฏิปทาญาณทสฺสนวิสุทฺธิ ญาณทสฺสนวิสุทฺธิ ๑ ๕

เอวํ อิมสฺส ธมฺเมสฺส ญาเตสฺส, โยคินา ปญฺญํ ภาเวตฺถกาเมน อิมสฺส วิปัสสนาภุมิธมฺมานํ อตฺถโถ ปริยาปฺนิตพฺโพ, อิมสฺส อตฺถโถ ปริปุจฺฉิตพฺโพ, ตโต เทว วิปัสสนามูลกฺตธมฺมา สมฺปาเทตพฺพา, ตโต ปญฺจ วิปัสสนาสรีร์กฺตธมฺมา สมฺปาเทตพฺพา, อถาวสานเ ปญฺญา ภาเวตพฺพา ๕

ยทา วิปัสสนาภุมิ วิปัสสนามูลํ วิปัสสนาสรีร์ญจ สฺสปติภฺภูตํ โหนฺติ อฺชฺชปติภฺภูตํ, ตทา โยคินา “สมถยานิกวิปัสสนายานิกสฺส วิธึสฺส กตโม ปญฺญาภาวนาย มม อนฺุจฺฉวิโก โหตี”ติ อตฺตโน อฺปนิสฺสยสมฺปตฺติ โวลเเกตพฺพา ๕

๓.๒ ปญฺญาภาวนาย วิธิ

๓.๒.๑ สมถยานิก

สมถยานิก วิธิ วุจฺจเต ๕ โยคินา วิปัสสนากมฺมฐฺฐานํ ภาเวนฺเตน เนวสญฺญานาสญฺญายตนณานํ สฺสเปตฺวา ฐฺปาवจฺจารฐฺปาवจฺจธมาเนสฺส อญฺญตรโต วุฏฺฐหิตพฺพํ ๕ กสฺมา ๕ ตํ ปญฺญาภาวนาน ฐฺฐานภฺตํ ๕ ลกฺขณรสวเสน วิตกฺกาทีนึ ฌานนฺฺคานึ เจว เวทนาที มนสิกาตพฺพา ๕ ตโต “เอตํ สพฺพํ นามนฺุ”ติ ปริจฺฉนฺุทิตพฺพํ ๕ ตโต “นาเมน กึ นิสฺสิตนฺุ”ติ อฺปปริกฺขนฺุเตน “หทยรूपํ นามสฺส นิสฺสยนฺุ”ติ วิปสฺสิตพฺพํ ๕

ตโต หทยรूपสฺส เจว อวเสสานญฺจ อฺปาทายรूपานํ นิสฺสยญฺุตานึ ญฺุตรूपานึ ปริคณฺุหิตพฺพานึ ๕ โยคินา “เอตํ สพฺพํ รุปนฺุ”ติ ปริจฺฉนฺุทิตพฺพํ ๕ ตโต “นมลกฺขณํ นามํ, รุปนฺุ ปนฺุ ลกฺขณํ รุปนฺุ”ติ เอกกฺขณเ นามรूपํ ปริจฺฉนฺุทิตพฺพํ ๕

เอวํ ปริจฺฉนฺุทเน ลทฺทวสินา โยคินา ทิฏฐิวิสุทฺธิ สมฺปาเทตพฺพา, ปริปุณฺุณา ทิฏฐิวิสุทฺธิ อฺนุกมโต กงฺขาวิตฺตรณวิสุทฺธิยา มคฺคามคฺคญาณทสฺสนวิสุทฺธิยา ปฏิปทาญาณทสฺสนวิสุทฺธิยา ญาณทสฺสนวิสุทฺธิยา ๑ ฐฺฐานญฺุตา โหตี, กิเลสปหานาย มคฺคญฺุตายเว; วุตฺตญฺุเหตํ อานนฺุทตฺเถเรน “อิธาวุโส ภิกฺขุ สมถปฺพุพฺพคฺมํ วิปสฺสนํ ภาเวตี, ตสฺส สมถปฺพุพฺพคฺมํ วิปสฺสนํ ภาวยโต มคฺโค สญฺุชಾಯตี โส ตํ มคฺคํ อวเสวตี ภาเวตี พหฺุลึกโรตี ตสฺส ตํ มคฺคํ อวเสวโต ภาวยโต พหฺุลึกโรตี สญฺุโยชนานึ ปหึยนฺุตี อนฺุสยา พฺุยนฺุตีโหนฺุตี”ติ ๕

๓.๒.๒ วิปัสสนายานิก

วิปัสสนายานิก วิถี วุจฺจเต ฯ โยคินา วิปัสสนากัมมภูฐานํ ภาเวนฺเตน จตตาริ
 มหาภูตรูปานิ ปริจฺฉินฺทิตพฺพานิ ฯ กถํ ฯ อาโท เกสชาติทฺวตฺตีสากาจรเสณ ปฐฺวีอาไปธตฺตโย
 ปริจฺฉินฺทิตพฺพา ฯ วิญฺฏํ ปาตฺตฺตฺตฺส ทฺวตฺตีสากาเรสุ ทสากาเรหิ วิภชิตา เตชฺชวาโยธตฺตโย
 ปาตฺตฺตฺตฺติ ฯ

โยคินา หิ สพฺพํ รูปํ รูปฺปนลกฺขณฺน เอกภาวโต สงฺคหิตฺวา “เอตํ รูปนฺ”ติ ทิฏฺฐํ
 โหติ ฯ โยคิโน เอวํ รูปานิ ววภูตฺตฺส อรูปานิ ปาตฺตฺตฺตฺติ ฯ โยคินา สพฺพานิ อรูปานิ
 นมลกฺขณฺน เอกภาวโต สงฺคหิตฺวา “เอตํ นามนฺ”ติ ทิฏฺฐํ โหณฺติ ฯ วิปัสสนายานิกวเสณ
 ปญฺญาภาวนา โลกียโลกุตฺตรปญฺญาเย มคฺคภูตาเยว โหติ ฯ วุตฺตตฺตฺตฺเต อานนฺทตฺตฺตฺตฺตฺต
 “ปฺน จปรํ อารุโส ภิกฺขุ วิปัสสนาปฺพพฺงคฺมํ สมถํ ภาเวติ ตสฺส วิปัสสนาปฺพพฺงคฺมํ สมถํ
 ภาวยโต มคฺโค สญฺชายติ โส ตํ มคฺคํ อาสเวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ ตสฺส ตํ มคฺคํ อาสเวโต
 ภาวยโต พหุลีกโรติ สญฺโยชนานิ ปหฺยณฺติ อนุสยา พฺยณฺตีโหนฺตี”ติ ฯ